

УДК 339.732.4

Марина А.С.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, фінансів та економічної безпеки
Донецького національного технічного університету*

Maryna A.S.

*Candidate of Economics,
Associate Professor of Department of the Account, Finance and Economic Security
Donetsk National Technical University*

МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД І УКРАЇНА: ІСТОРІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ТА СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН

INTERNATIONAL MONETARY FUND AND UKRAINE: HISTORY OF COOPERATION AND CURRENT STATE OF RELATIONSHIP

Анотація. Надано характеристику основним етапам взаємодії України з Міжнародним валютним фондом, проаналізовано основні програми кредитування з боку Фонду. Визначено ключові моменти діючої програми Механізму розширеного фінансування та основні проблеми її ефективної реалізації. Окреслено основні заходи з удосконалення співробітництва між Україною та МВФ у майбутньому.

Ключові слова: МВФ, зовнішнє фінансування, кредитна програма, Механізм розширеного фінансування, транс.

Актуальність проблеми. Постійний та всеохоплюючий процес глобалізації світової економіки, який проявляється в розширенні й ускладненні взаємозалежностей та взаємовпливу окремих національних економік, виникненню нових форм та характеру їх зв'язків, створює

нові поштовхи до розбудови та трансформаційних перетворень архітектури світової економічної та фінансової систем. Існуючий рівень взаємодії країн вимагає координації інколи різноспрямованих дій окремих урядів щодо розробки й реалізації єдиної міжнародної стратегії

соціально-економічного розвитку. Значення фінансових ресурсів в процесі реалізації стратегічних завдань обумовлюється й суттєвою виснаженістю внутрішніх джерел більшості країн світу, що сприяє залученню до національних фінансових систем коштів міжнародних фінансових організацій. Позитивні результати співробітництва міжнародних фінансових організацій (далі – МФО) з країнами з перехідною економікою на початковому етапі їх трансформаційних перетворень проявилися у вирішенні таких стратегічно важливих завдань, як структурна перебудова народногосподарських комплексів, системи власності та матеріального виробництва, використання сучасних дієвих моделей промислової та інноваційної політики тощо. Однак, не зважаючи на досить широке використання кредитних ресурсів МФО в якості інструмента акумуляції грошових потоків до національних економік, вимагає досить зваженої оцінки співробітництво з даними установами та залучення до національних фінансових систем такого кредитного капіталу. Досить актуальною проблемою залучення додаткових фінансових коштів є й для України, адже сучасні трансформаційні перетворення економічного, соціального й політичного характеру, а також спроби виходу на міжнародний фінансовий ринок, пов'язані з поглибленням співпраці з багатьма МФО, зокрема з Міжнародним валютним фондом (“International Monetary Fund”) та групою Світового банку (“World Bank”). Підвищення ефективності зовнішніх фінансових запозичень зумовлює необхідність аналізу співпраці України з Міжнародним валютним фондом для розробки обґрунтованої стратегії поведінки у майбутньому.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій.

Питання взаємовідносин України з МВФ постійно перебували і продовжують залишатись в центрі уваги науковців, політиків, урядовців. Чимало науковців займалися дослідженням стратегічних пріоритетів взаємодії та співпраці України з міжнародними фінансово-кредитними організаціями, зокрема Антоненко І., Дунас О., Ермошенко М., Корнилюк Р., Лобас М., Михайлик О., Паламар Я., Петик М., Підгірняк А., Фурман О. та інші.

Метою статті є виявлення сучасного стану та перспектив співробітництва України з Міжнародним валютним фондом на основі дослідження історії їх взаємовідносин.

Викладення основного матеріалу. Серед зовнішніх фінансових джерел для України найбільш привабливими є такі міжнародні фінансові інституції, як Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ), Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку, завдяки пільгам, порівняно низькій вартості запозичень, які вони надають, а також авторитетності їхніх оцінок і дій для інших потенційних кредиторів та інвесторів. Співпраця з такими міжнародними фінансовими інституціями розглядається світовою фінансовою спільнотою як акт довіри, підтвердження кредитоспроможності держави [1].

МВФ представляє собою міждержавну багатосторонню організацію, яка має статус спеціалізованого закладу Організації Об'єднаних Націй. МВФ стежить, головним чином, за функціонуванням міжнародної валютної системи, валютною політикою і політикою міжнародних курсів країн-членів, а також за дотриманням ними кодексу поведінки повождення в міжнародних валютних відносинах, включаючи надання допомоги країнам-членам шляхом короткострокового кредитування у випадках ускладнень, пов'язаних із платіжним балансом.

Підготовка до співпраці України з МФО розпочалася у 1992 р. з підписання Закону «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації,

Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» [2]. Даним Законом визначено виключні повноваження Кабінету міністрів України щодо співпраці України з МВФ, зокрема виконувати усі зобов'язання відносно участі країни в Департаменті Спеціальних прав запозичення фонду, підписання та депонування до Фонду документів, сплачувати або вносити іншим чином платежі до Фонду, одержувати кошти під час здійснення операцій відповідно до статей угод Фонду, а Національний банк України виступає банком-депозитарієм будь-яких сум фонду. У тому ж році Україна стала повноправним членом МВФ і з того моменту всі Угоди Фонду набувають чинності на території країни, а користуватися кредитними коштами фонду розпочала з 1994 р. Впродовж більш як 20 років співробітництва фінансова допомога Україні надавалась у наступних основних формах:

- за Програмою системної трансформаційної позики (STF) для підтримки платіжного балансу;

- за програмою “Stand by” для підтримки курсу національної валюти і фінансування дефіциту платіжного балансу;

- за Програмою розширеного фінансування (“Extended Fund Facility” – EFF) для сприяння економічній стабілізації [3; 4].

У співробітництві України з МВФ в межах кредитних програм та мети співробітництва науковці виділяють від трьох до шести етапів. Основні періоди стосунків України та МВФ можна представити наступним чином (табл. 1).

Діюча на сьогодні чотирирічна програма Механізму розширеного Фінансування була ухвалена рішенням Ради директорів МВФ 11 березня 2015 р. та замінила собою програму Фонду “Stand-by”, яка була надана Україні у 2014 р. Основні умови Програми:

- відсоткова ставка по кредиту складає 3,05 % річних (середня ставка за кредитами залученими у 2010–2013 рр. складала 8%);

- кредит надається на 10 років, перші п'ять років складають пільговий період;

- виплати по кредиту відбуваються щоквартально.

Механізм розширеного кредитування є головною складовою плану Міністерства фінансів зі стабілізації економіки країни та спрямування на підвищення резервів Національного банку України, запобігання відтоку капіталу, посилення заходів Уряду для стабілізації платіжного балансу країни, сприяння подоланню структурних проблем в економіці на основі проведення назрілих реформ в усіх сферах життя суспільства. Економічна програма, розроблена разом з МВФ, передбачає:

- забезпечення фінансової стабільності шляхом формування ефективної грошово-кредитної політики для забезпечення стабільності цін; гнучкість валютних курсів та комплексну стратегію для зміцнення фінансового стану банків за рахунок рекапіталізації банків, скорочення кредитування та врегулювання проблемних активів, що має значний вплив на відновлення довіри населення до банківських структур;

- зміцнення державних фінансів. Перегляд видатків та їх скорочення забезпечить бюджетну консолідацію у наступному періоді. Разом із проведенням реформ у паливно-енергетичному комплексі зменшення бюджетних дисбалансів із високою ймовірністю призведе до стабільної ситуації з державним боргом. Програми соціального захисту будуть реорганізовані для захисту бідних верств населення;

- продовження структурних реформ. Включають реформи управління, у тому числі боротьба з корупцією

і судові заходи, реформи податкової адміністрації, реформи державних підприємств для того щоб підвищити якість управління та зменшити бюджетні ризики [10].

У рамках реалізації програми EFF у 2015 р. вже почали реалізовуватися певні зміни на законодавчому рівні в сфері енергетики, банківського сектору, незалежності Національного банку, оздоровлення державних фінансів, реформування сектору державних підприємств та боротьби з корупцією. Виконання цих заходів забезпечило отримання у 2015 р. двох траншів на загальну суму 6,7 млрд. дол. США: перший транш на суму 5 млрд. дол. США (березень 2015 р.) спрямовано на нагальні бюджетні проблеми та на відновлення золотовалютних резервів НБУ; 1,7 млрд. дол. США (серпень 2015 р.) спрямовані на поповнення резервів НБУ задля посилення стабільності на валютному ринку країни [3].

З початку 2016 р. Україна та МВФ узгоджують доповідь про перебіг реформ в країні та Меморандум про другий перегляд програми (програмою передбачено щоквартальний перегляд програми та узгодження подальших дій) та подальші дії сторін. Сторонами обговорюється широке коло питань щодо різних аспектів монетарної, банківської антикорупційної політики, пенсійної реформи та приватизації. Директор-розпорядник Фонду Лангард К. наголошує на уповільненні реформ у сфері державного управління та боротьбі з корупцією та зменшенні впливу особистих інтересів на політику, що може спричинити зупинку програми реформ, яку підтримує МВФ [11]. Продовження співпраці з МВФ можливе при прийнятті Україною 19 законопроектів [12].

Затримка з черговим траншем впливає також й на можливість країни залучити інші потоки фінансової допомоги – 1 млрд. дол. США у вигляді гарантій від уряду Сполучених штатів Америки, а також 1,3 млрд. дол. США кредитних траншів від Європейського союзу та Світового банку [13]. Очікується, що травневий візит представників МВФ до України сприятиме вирішенню гострих питань

та дозволить отримати черговий транш у розмірі 1,7 млрд. дол. США. Усього у 2016 р. очікувалось отримання від Фонду коштів в обсязі 5,8 млрд. дол. США.

На жаль, для погашення заборгованості перед МВФ, Україна вимушена брати нові кредити у досить великих розмірах, у зв'язку з чим фінансовий борг країни стане нагадувати фінансову піраміду. Україна через надмірні зовнішні запозичення перетворюється на державу, яка сидить на «кредитній голці». Окрім того, за рахунок залучення зовнішніх коштів економіка не буде розвиватись та досягти за короткий термін структурних реформ неможливо. Держава не може сподіватись на одночасне вирівнювання платіжного балансу через фінансову позику, а стійкого економічного зростання можна досягти лише з позитивним зовнішньоторговельним сальдо та міцним вітчизняним виробництвом [14]. Втім, за оцінками експертів МВФ, Україну у 2016 р. очікує рекордне зростання реального ВВП на 1,5%: «Очікується, що Україна ввійде в період рекордного економічного зростання, який буде підтримано зниженням економічних дисбалансів та покращенням геополітичної ситуації» [15].

Таким чином, основним завданням уряду України повинно бути встановлення такого рівня співробітництва з МВФ, за якого перебудова економічної політики буде спрямована не на виконання умов Фонду для отримання чергового траншу кредиту, а на досягнення стратегічних цілей розвитку країни.

Висновки. Україну та МВФ об'єднують роки тісної співпраці, впродовж яких Фонд надає країні довгострокові, порівняно дешеві кредити, які сприяють вирішенню проблем платіжного балансу, з вимогою виконання деяких умов. Але Україна ще жодного разу не виконала вимоги МВФ у повному обсязі, що обумовлює затримання подальшого кредитування. Крім того, на розвиток національної економіки можуть негативно впливати як масштабна співпраця з МВФ, так і розрив відносин з ним. Відмова від нових запозичень згубно відіб'ється

Таблиця 1

Етапи співробітництва України з МВФ

Етап	Роки	Зміст етапу, програма співробітництва
1	1994–1995	Співпраця за програмою системної трансформаційної позики на суму 498,7 млн. СПЗ (763,1 млн. дол. США.), метою якої була підтримка платіжного балансу України.
2	1995–1998	В рамках трьохрічних програм “Stand by” Україна отримала від МВФ кредити на загальну суму 1318,2 млн СПЗ. (1 935 млн. дол. США.). Головною метою цих кредитів була підтримка курсу національної валюти і фінансування дефіциту платіжного балансу України.
3	1998–2002	Україна співпрацює з Фондом в рамках Програми розширеного фінансування (EFF), яка передбачала надання кредиту обсягом 2,6 млрд. дол. США. У рамках цієї Програми Україна отримала 1,193 млрд. СПЗ (1,591 млрд. дол. США.), які були спрямовані на поповнення валютних резервів Національного банку України.
4	2002–2008	Співпраця на безкредитній основі в рамках річної програми «попереджувальний Stand by»: кредит у сумі, еквівалентній 411,6 млн СПЗ (30% квоти України)
5	2005–2008	Співробітництво України з МВФ сконцентровано у сфері технічної допомоги. Цей підхід відповідав тезам, висловленим Президентом України: «В майбутнє – без боргів», які стверджували про необхідність поступового перенесення центру ваги у співробітництві з МВФ у площину безкредитних стосунків.
6	2008–2013	Співробітництво за програмою “Stand by” загальним обсягом в 802% від квоти України в МВФ, або 11 млрд СПЗ (приблизно 16,4 млрд. дол. США). 3 млрд СПЗ були в терміновому порядку зараховані до золотовалютних резервів Національного банку України.
7	2014–2015	Надання Україні нової позики “Stand by” обсягом 16,5 млрд. дол. США (10,976 млрд СПЗ). У рамках цієї програми Україна отримала два транші обсягом 3 млрд. дол. США (2,058 млрд. СПЗ) та 1,3 млрд. дол. США (914,7 млн. СПЗ), але влітку 2014 р. макроекономічні показники, закладені у програму, було значно відкореговано через розгортання в Україні масштабної економічної кризи на фоні воєнних дій на сході країни
8	2015–2018	Чотирирічна програма Механізму розширеного Фінансування (“Extended Fund Facility” – EFF) обсягом 17,5 млрд. дол. США для стабілізації економіки України та закладання підвалин для відновлення її зростання починаючи з 2016 р.

Джерело: складено автором за даними [3–9; 14]

на національній економіці, а виділення чергового кредиту під підвищення тарифів на газ і скорочення соціальних витрат спричинить хвилювання серед громадян і сприятиме посиленню соціальної напруженості.

У зв'язку з чим, основним напрямом взаємовідносин України з МВФ вбачається надання технічної, інформаційної і консультативної допомоги з боку Фонду в напрямку всебічного реформування соціально-економічної політики.

Список використаних джерел:

1. Лобас М.Г. Міжнародні фінансові організації та їх значення для економічного розвитку країн / М. Г. Лобас // Агроінком. – 2010. – № 4–6. – С.1–8. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2010_4-6/LOBAS.pdf.
2. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій / Закон України від 03.06.1992 р. № 2402-ХІІ // Верховна рада України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-12>.
3. Міжнародне співробітництво. МВФ / Міністерство фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/mizhnarodne-spivrobotnictvo/mvf>
4. Дунас О.І. Особливості та основні напрями співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями системи ООН / О.І. Дунас // Право України. – 2008. – № 2. – С. 112–115.
5. Фурман І.В. Міжнародний валютний фонд в контексті співпраці з Україною: сучасний стан, ризики, перспективи / [І.В. Фурман, А.О. Підгірняк, Я.С. Паламар] // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. – Вінниця : ВНАУ, 2013. – № 4(81). – С. 275–285.
6. Єрмошенко М.М. Стабілізаційні програми МВФ та реформування економіки України / М.М. Єрмошенко // Актуальні проблеми Економіки. – 2004. – № 5–6. – С. 17–25.
7. Міністерство економіки України. Досвід співробітництва України з МВФ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua.
8. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org>.
9. Исторические этапы сотрудничества Украины с МВФ / Инвестиционный портал InVenture. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа : https://inventure.com.ua/news/ukraine/istoricheskie_etapy_sotrudnichestva_ukrainy_s_mvf.
10. Меморандум про економічну та фінансову політику / Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Publication/others/Memorandum.pdf>.
11. Лагард заявила об угрозе остановки программы МВФ для Украины / Материалы сайта Lb.ua. [Електронний ресурс] – Режим доступа : http://economics.lb.ua/finances/2016/02/10/327589_lagard_zayavila_ugroze_ostanovki.html – 10.02.2016.
12. В АП назвали условия получения Украиной кредитов МВФ, США и ЕС / Материалы сайта Lb.ua. [Електронний ресурс] – Режим доступа : http://lb.ua/news/2016/04/19/333338_ap_nazvali_usloviya_polucheniya.html – 19.04.2016.
13. Гонтарева рассказала, когда Украина получит третий транш МВФ / Информационное агентство УНИАН. [Електронний ресурс] – Режим доступа : <http://economics.unian.net/finance/1251599-gontareva-rasskazala-kogda-ukraina-poluchit-tretyi-transh-mvf.html>.
14. Михайлик О.М. Особливості міжнародного кредитування : МВФ та МБРР / О.М. Михайлик. – Эффективна економіка. – 2015. – № 4. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3962>.
15. МВФ подтвердил прогноз роста ВВП Украины на уровне 1,5 % в 2016 году / Информационное агентство России ТАСС. [Електронний ресурс] – Режим доступа : <http://tass.ru/ekonomika/3263193>.

Аннотация. Охарактеризованы основные этапы взаимодействия Украины с Международным валютным фондом, проанализированы основные программы кредитования со стороны Фонда. Определены ключевые моменты действующей программы Механизма расширенного финансирования и основные проблемы ее эффективной реализации. Обозначены основные мероприятия по совершенствованию сотрудничества между Украиной и МВФ в будущем.

Ключевые слова: МВФ, внешнее финансирование, кредитная программа, Механизм расширенного финансирования, транш.

Summary. The main stages of interaction of Ukraine with the International Monetary Fund are characterized, the main programs of crediting from Fund are analyzed. The key moments of the existing program of the Mechanism of expanded financing and the main problems of her effective realization are defined. The main actions for improvement of cooperation between Ukraine and the IMF in the future are designated.

Key words: IMF, external financing, credit program, Mechanism of expanded financing, tranche.